

Boganmeldelse.

Th. G. Masaryk: Die philosophischen und sociologischen Grundlagen des Marxismus. Studien zur socialen Frage. Wien, Verlag von Carl Konegen. 1899. (600 S.). (12 M.).

Denne Bog rager højt op over hele den øvrige store Marxisme-Literatur. Dens Forfatter er en uhyre belæst Mand, en udmærket Videnskabsmand, der tilfulde er fortrolig med det store Emne, han har valgt sig. Som Bogens Titel angiver, har det været Forfatterens Opgave at forklare Marxismens Betydning som filosofisk og sociologisk System. Professor Masaryk er derfor gaaet dybere ned end de fleste tidligere Forfattere, der beskæftigede sig med Marxismen, og som i Almindelighed overvejende holdt sig til dennes nationaløkonomiske Side. Han har fremdraget vigtige Problemer, som de tidligere Forfattere lod ligge. Han har heller ikke blot holdt sig til selve Hovedmændene, Marx—Engels, men har ogsaa taget Hensyn til de yngre Marxister, for at Læserne kunne danne sig en Forestilling om den hele Marxismes videnskabelige Situation.

Paa Titelbladet har Forf. skrevet: »Studien zur socialen Frage«, skønt dette Udtryk »wegen seiner Vieldeutigkeit« er »ufordelagtigt«. Det sociale Spørgs-

Boganmeldelse.

Th. G. Masaryk: Die philosophischen und sociologischen Grundlagen des Marxismus. Studien zur socialen Frage. Wien, Verlag von Carl Konegen. 1899. (600 S.). (12 M.).

Denne Bog rager højt op over hele den øvrige store Marxisme-Literatur. Dens Forfatter er en uhyre belæst Mand, en udmærket Videnskabsmand, der tilfulde er fortrolig med det store Emne, han har valgt sig. Som Bogens Titel angiver, har det været Forfatterens Opgave at forklare Marxismens Betydning som filosofisk og sociologisk System. Professor Masaryk er derfor gaaet dybere ned end de fleste tidligere Forfattere, der beskæftigede sig med Marxismen, og som i Almindelighed overvejende holdt sig til dennes nationaløkonomiske Side. Han har fremdraget vigtige Problemer, som de tidligere Forfattere lod ligge. Han har heller ikke blot holdt sig til selve Hovedmændene, Marx—Engels, men har ogsaa taget Hensyn til de yngre Marxister, for at Læserne kunne danne sig en Forestilling om den hele Marxismes videnskabelige Situation.

Paa Titelbladet har Forf. skrevet: »Studien zur socialen Frage«, skønt dette Udtryk »wegen seiner Vieldeutigkeit« er »ufordelagtigt«. Det sociale Spørgs-

maal er — bemærker han — Spørgsmaalet om al økonomisk og samfundsmæssig, materiel og moralsk Nød, som vi Alle se, hvorhen vi saa rette vort Blik, i de Riges Paladser, med den overdrevne Luxus, i de Fattiges Hytter, i Byerne og paa Landet, i Husene og paa Gaderne. »Det sociale Spørgsmaal« betyder Tusinders, Millioners Uro og Utilfredshed, Længsel og Frygt, Haab og Fortvivlelse, Lidelse og Vrede ...« »Konkret og praktisk taget er«, siger Forf., »det sociale Spørgsmaal Socialismens Problem, og under vore Forhold er Socialismen atter overvejende Marxisme«. Derfor holder Forfatteren sig til Marxismen, — men i dette første Bind søger han særligt at udfinde og redegøre for Marxismens sociologiske og filosofiske Grundlag. »Det er forstaaeligt«, fortsætter Forf., »at enhver af de forskellige Fagmænd ved Studiet af Socialismen anser sit Standpunkt for det vigtigste. Juristen (f. Ex. Menger) mener, at Socialismens Problemer bør formuleres juridisk; Nationaløkonomerne lægge Hovedvægten paa de økonomiske Spørgsmaal; — jeg vil prøve Socialismen og specielt Marxismen sociologisk og filosofisk, og tror at have Anledning dertil, naar henses til, at den nationaløkonomiske Betragtningssmaade i den Grad har Overvægten, at det ser ud, som om Socialismen faktisk blot var et økonomisk Spørgsmaal. Socialismen blot et Mavespørgsmaal, et Kniv- og Gaffelspørgsmaal! Ja for sociale Kelnere, af hvilke der jo rigtignok i vor »sociale« Tid er nok! ... De mest fremragende Socialister have ogsaa altid gjort gældende, at Socialismen theoretisk er en fuldstændig og ny Verdensanskuelse, praktisk

Bestræbelse efter at naa en ny Samfundsorden. Ubestrideligt ere de nationaløkonomiske Anskuelser og Indretninger her af stor Vigtighed, — men de udtømme aldeles ikke Socialismen. Socialismens Problemer ere overvejende filosofiske. Nutidens Socialisme tvinger med sin Praxis og sin Theori Enhver til at prøve sin egen Verdensanskuelse og Livsførelse«.

Dette er altsaa den Opgave, Forfatteren har sat sig, da han tog fat paa de Forelæsninger, ud af hvilke denne store Bog er fremgaaet, — en meget lærd og udtømmende Bog, meget omfattende med Hensyn til sit Indhold, meget kompakt i ydre Henseende. Dens Indholdsmasse er i Virkeligheden overraskende stor og større end Titlen lader formode.

Prof. Masaryk begynder, efter de rent indledende Afsnit, med at skildre Marxes videnskabelige og filosofiske Udvikling. Særligt interessant er her hans Paavisning af Forholdet mellem Marx og Feuerbach. Saa ofte og saa meget er der blevet skrevet og talt om Hegels ubestridelige og dominerende Indflydelse paa Marx, at Feuerbachs Indflydelse næsten helt er bleven overset. Prof. M. har troet, at det havde sin Interesse at konstatere denne, uden at hin derfor benægtes. Feuerbach var, tildels, et Mellemlid mellem Hegel og Marx. Rækkefølgen ser, efter Masaryks Fremstilling, saaledes ud: Hegel, Feuerbach, Marx; Panthéisme, Humanisme, Socialisme; Gud, Menneske, Proletar. Fremfor Alt har Marx hos Feuerbach hentet den Anskuelse, at Religion er Anthropomorphisme; Mennesket idealiserer sit eget

Væsen og forvandler det til Gud. Marx udfører Tanken videre, filosofisk og økonomisk (Varens Fetisch-Karakter i »Das Kapital«). Hvad Masaryk anfører herom, giver adskilligt Stof til Eftertanke.

Dernæst er der »den materialistiske Dialektik«. Marx og Engels skatte hos Hegel fremfor Alt den dialektiske Methode. Dog forklarer Engels i sit Skrift om Feuerbach, at Dialektiken i den hegelske Form er ubrugelig; Marx og Engels have, forklares det, erstattet denne med en »materialistisk Dialektik«. Marx og Engels have, forsikrer Engels, vendt op og ned paa den hegelske Dialektik. »Efter Engelses Anskuelse har Marx pillet den sunde Kærne ud af Hegels dialektiske Skal: Verden er ikke noget Komplex af færdige Ting, men et Komplex af Processer, hvorved de tilsyneladende stabile Ting ikke mindre end Afbillederne af dem i vor Hjerne, Begreberne, undergaa en uafbrudt Forandring, Vorden og Undergang, i hvilken Forandring trods al tilsyneladende Tilfældighed og trods al momentan Tilbagegang en fremadskridende Udvikling sluttelig fuldbyrdes. Denne store Grundtanke er, siden Hegel lærte, gaaet over i den almindelige Bevidsthed, og Ingen vil vægre sig imod den i denne almindelige Form: men det er Et — tilføjer Engels — at anerkende den som Frase, og noget Andet virkeligt at gennemføre den i det Enkelte paa alle videnskabelige Omraader. Konsekvent gennemført betyder denne Tanke, at alle absolute Løsninger og evige Sandheder høre op. Modsætningerne Sandt og Falsk, Godt og Ondt, Ens og Forskelligt, Nødvendighed og Tilfælde osv. faa kun en relativ Gyldighed; thi det,

som anses for sandt, har sin skjulte, senere fremtrædende falske Side, medens det som nu betragtes som usandt, har sin sande Side, hvorfor det tidligere gjaldt for at være sandt.»

»Jeg ved ikke«, siger Masaryk, »om Læseren føler sig tilfredsstillet ved denne Engelses Forklaring; — jeg tilstaar, at mig synes den hegelske Dialektik ogsaa i den materialistiske Form at være slet og ret Hocus-Pocus.«

Efter Hegel er det, som er, samtidigt ikke, thi, som den gamle Heraklit lærte, »Alt flyder«. er i Begreb med at opstaa. Den almindelige Forstand ser overalt Modsigelser, men den højere Fornuft opfatter Modsigelserne i en højere Enhed. Dette er den hegelske Dialektik, som Marx og Engels skulle have udformet materialistisk. Nogle Exempler ville anskueliggøre denne materialistisk-dialektiske Proces:

These: Fevdalmonopol, Konkurrencens Forløber. — Antithese: Konkurrence. — Synthese: det moderne (Bourgeoisie-) Monopol. Dette moderne Monopol er Fevdalmonopolets Negation, forsaavidt det forudsætter Konkurrencen; men samtidigt er det Konkurrencens Negation, idet det er Monopol. Derfor er det moderne Monopol et syntetisk Monopol, eller Negationens Negation, Modsigelsernes Enhed.

Eller:

Bygkornet: det spirer, voxer op til Plante (Kornets Negation), blomstrer, befrugtes, bærer Bygkorn; naar disse ere modne, dør Planten (Negationens Negation).

Eller:

Oprindelig Kommunisme — Privatejendom (Kom-

munismens Negation) — fremtidig Kommunisme (Negationens Negation).

Eller efter Rousseau:

Menneskenes oprindelige Lighed — senere Ulighed — atter højere Lighed.

Af disse Exempler ser Læseren, at det i Grunden drejer sig om en ganske ligefrem Sag, »som ethvert Barn kan forstaa, saasnart man bortfjerner Krusedullerne, »den Geheimniskram«, hvormed den gamle idealistiske Filosofi dækker den til« (Engels). Den dialektiske Udvikling er, saaledes som Engels selv udtrykker det, ikke andet end »den kausale Sammenhæng i den gennem alle Zigzagbevægelser og momentane Tilbageskridt fremadskridende Udvikling fra det Lavere til det Højere.« Men naar Sagen er saa ligefrem, hvorfor saa al den Snak og Forklaren? spørger Masaryk. Ja den »Geheimkram«, som Engels spotter, acceptere netop selve Marx og Engels. De have gjort sig til Idealismens Debitorer, trods deres materialistiske Standpunkt. De have ikke forstaaet, at den hegelske Dialektik ikke passer for dem. Ikke blot have de i Enkeltheder gjort sig skyldige i Selvmodsigelser: men de have for deres hele System overhovedet valgt et Grundlag, der ikke passer. Udførlig forklarer Engels »Negationens Negation«, og tilføjer saa strax efter, at hele denne Dialektik i Virkeligheden er — ganske overflødig: Marx har bevist Negationens objektive Negation, d. v. s. Marx har rent empirisk og historisk paavist Udviklingen fra det lavere til det højere Trin, og efter at have ført sit historiske Bevis betegner han »desuden« (!) Udviklingen som et Fænomen, der »fuldbyrdes efter

en bestemt dialektisk Lov« (Engels). Masaryk siger, at dette er: »im Pelz sich mit Spinnweben wärmen oder, besser verglichen, den Pelz gegen Kälte tätowiren.«

»En objektiv Dialektik«, fortsætter Masaryk, »gives der overhovedet ikke. I Tingene selv er der ingen dialektisk Modsigelse. Vi kunne tale om Tiltrækning og Frastødning i naturvidenskabelig Forstand, om Kærlighed og Had, Krig og Fred i det menneskelige Samfund; — men alt dette er hverken hegelsk eller marxistisk Dialektik. Tværtimod — den moderne Verdensanskuelse er væsentlig udialektisk. Naar vi derfor opmærksomt prøve de Exempler, Engels anfører til Belysning af den dialektiske Verdensproces, saa indser man snart, at det i Virkeligheden drejer sig om noget Andet end, hvad Engels vil bevise. Se for Exempel Engelses Bygkorn: i gunstig Jord, under Paavirkning af Varme og Fugtighed, forandrer Kornet sig og spirer; Kornet forgaar som Korn, i dets Sted træder den derat udviklede Plante (»Kornets Negation«); — under normale Forhold voxer og blomstrer denne Plante, befrugtes og giver Frø; — saasnart disse ere modne, dør Straaet (»negeres«). Frugten af denne »Negationens Negation« er det oprindelige Korn, dog ikke i et enkelt Exemplar, men i det 10-, 20-, 30-dobbelte Antal. »Korn forandrer sig yderst langsomt, og vor Tids Byg er omtrent som det Byg, man havde for hundrede Aar siden. — — Jeg vil«, siger Masaryk, »ikke dvæle videre ved Exemplet; det er dog klart, at det ikke passer, — i ethvert Fald er Befrugtning, Væxt, Udvikling, Formering noget Andet end den hegelske

These—Antithese—Synthese. Det er en Udviklingsproces, og den er netop ved sin stadige Fortsættelse væsentlig forskellig fra den trelede Dialektik. Og alle de andre Exempler fra forskellige Omraader give ligeledes et Billede af den ikke-dialektiske Udvikling. Hegel kendte vel Udviklings- og Fremskridts-Begrebet, — men hans Begreb stemmer endnu ikke med de rigtigere, nyere Anskuelser. I Zoologien slutter han sig vel til Lamarcks Lære, men han forestiller sig alligevel Udviklingen katastrofemæssig, gennem store Revolutioner og Modsætninger. Heri følger Feuerbach ham. Og Marx følger begge disse ... Marx og Engels søgte vel at slutte sig til Darwinismen, — men Darwinismen og den moderne Evolutionisme passe ikke sammen med Marxes Lære. Vel have Marx og Engels i Darwinismen anerkendt Evolutionstanken, men de have ikke bemærket, at denne modsiger deres Dialektik og deres historiske Materialisme ... Bebel — og mange andre Marxister — have gjort et mislykket Forsøg paa at acceptere Darwinismen, naturligvis fordi de misforstod eller opfattede den som »revolutionær«, — men ingen af dem har formaaet at paavise en virkelig Overensstemmelse mellem Socialismen og Darwinismen, der tværtimod passe til hverandre som Vand til Ild. Den moderne Naturvidenskab er overhovedet snarere antirevolutionær og aristokratisk end revolutionær og demokratisk. Socialdemokraternes Forkærlighed for Naturvidenskaben er saaledes temmelig ubegribelig; derimod passer Marxes hele Aandsretning godt sammen med Atheismen, den revolutionære Atheisme. Ogsaa herpaa kommer Masaryk ind i sin Fremstilling

af Marxes »positivistiske Materialisme«. Han belyser her skarpt Marxes og Engelses frappante Mangel paa Kriticisme, — hvormeget de end kritiserede. Han karakteriserer deres Materialisme som rent vulgær. Han dadler deres overdrevne og ukritiske »Historisme«. »Realismen«, Betragtningen af de eksisterende Ting, forsømte de; — kun Bevægelsen saa de. Overdreven Nyhedssyge, Revolutionisme, bragte dem til at overse det statiske Moment i Verden til Gunst for det dynamiske.

I Bogens næste Afsnit gaar Forf. ind paa de marxistiske Definitioner af »den historiske Materialisme«. Som bekendt citeres i Almindelighed Definitionen af 1859 i Marxes »Zur Kritik der politischen Oekonomie« som den særligt »klassiske«. Masaryk viser, at Adjektivet »klassisk« her passer meget slet: Definitionen mangler i altfor høj Grad Nøjagtighed og Klarhed. Ser man paa Marxes senere Definitioner, opdager man snart, at Marx bestandigt modificerer i den Retning, at den oprindelige materialistiske Radikalisme bliver stedse svagere. Paa Grund af Marxes vaklende Holdning bliver det naturligvis vanskeligere at udfinde, hvad egentlig Meningen med den »historiske Materialisme« er. Masaryk mener at kunne sammenfatte den i følgende Sætninger: Historien er en dialektisk Proces, der forløber uafhængigt af Menneskenes Vilje. Denne dialektiske Proces er en politisk Klassekamp. Disse Kampe ere ifølge deres Væsen økonomiske Revolutioner. Overhovedet have kun økonomiske, nøjagtigere sagt: Produktionsforholdene en real Betydning for Menneskene og for Samfundet. Ideologien — Stat, Reli-

gion, Moral, Filosofi, Kunst — er ureal, illusorisk, og har kun en symptomatisk Betydning. Eller, som det paa et andet Sted hedder, »Ideologien« er kun en Art Reflex af de økonomiske Forhold. — Ligesom Marx, ændrede og læmpede Engels Definitionerne til der tilsidst blev meget lidt tilbage af den oprindelige Radikalisme; — Engelses Svar, at det er Modstanderne, som ikke kunne eller ville forstaa, er øjensynligt en tom Udflugt. — Med de yngre Marxister er det ikke bedre fat; deres Holdning er i den Grad vaklende, at man tilsidst »an der Lehre des historischen Materialismus irre wird«. Skridt for Skridt indskrænkes den oprindelige Lære, saa at der tilsidst lævnes næsten intet (»fast nichts«) af den.

Om Marxismen har man — rosende — sagt, at den er ren Amoralisme; den indeholder, siger f. Ex. Sombart, »ikke et Gran Ethik«. Sombart — svarer Masaryk — har Ret, dog kun i den Forstand, at Marxes Hensigt var at skabe et rent amoralsk System. »Men dette lykkedes ham ikke, og dette ganske simpelt, fordi et saadant System overhovedet er en Umulighed. Den extreme Positivism og Objektivisme er i sig selv umulig. Mennesket har ikke blot en passiv Hjerne, men ogsaa Hjærte og Lever. Ja, Leveren er større end Hjærtet. Særlig hos Marx. Vi erkende ikke blot Verden; vi bedømme den ogsaa; vor Verdensanskuelse er tillige en Verdensdom. Ogsaa Marx begynder med at dømme Verden, og slutter dermed. Han dømmer og fordømmer Verden. Han ærgrer sig over Verden. Da han blev Positivist, vil han af sin Ærgrelse forme en rent objektivistisk Dialektik, men en saadan psykologisk Kemi

er endnu aldrig faldet godt ud. Forsøget lykkedes heller ikke for Marx. Hvorledes ivrer han ikke i det kommunistiske Manifest mod den sociale Usædelighed, og hvorledes truer han ikke Modstanderne! Aabenbart troede Marx og Engels paa de ideologiske Motiver! Hele »Das Kapital«. Bogens hele Grundvold er — ethisk. Allerede Begrebet Merværdi er ikke udelukkende økonomisk, men tillige ethisk, og til Syvende og sidst drejer hele Kapitalismen sig derom, at Kapitalisterne udbytte Arbejderne. Hele Historien gøres til de Underkuedes Kamp imod Udbytterne, og trods alle positivistiske Love viser i »Das Kapital« den hele Historie sig som en Kamp om Retfærdighed. Drivfjederen til alle historiske Begivenheder er til Syvende og sidst den berettigede Utilfredshed med den sociale Ordning. Naar den kapitalistiske Epoke er udkæmpet, vil, efter hvad Marx og Engels haabe, Retfærdigheden komme i Højsædet, ligesom i Guldalderen, i Tiden før Kapitalismen; men, som Engels siger, efter Klasse modsætningernes Opkomst er det de slette Lidenskaber, Havesyge og Herskesyge, der have bestemt den historiske Udvikling. Men er Havesyge og Herskesyge ikke netop — Ideologi? Hos de yngre Marxister ser man det ligeledes: i samme Aandedrag afvises og antages de moralske Forestillinger. — — Efterhaanden som Marxisterne have modificeret den oprindelige radikale Formulering af »den historiske Materialisme«, er denne bleven reduceret til et Gradspørgsmaal, et Spørgsmaal om det Omfang, i hvilket den »materialistiske« Opfattelsesmaade bør gøres gældende. De yngre Marxister ere nu ofte blevne beskedne, og

forlange blot, at Historikerne skulle lægge større Vægt end tidligere paa »de økonomiske Forhold«. Men ogsaa disse beskednere Marxister gøre sig stadig skyldige i den gamle Fejl: De ere altfor hurtige til fra deres materialistiske Standpunkt i de sociale og historiske Fremtoninger at se Kausalforbindelser; uden Bevis og ganske ukritisk paa at se, at der her og der bestaa en Kausalforbindelse, en Kausalforbindelse, som netop først skulde bevises. Masaryk anfører adskillige Exempler. Særligt karakteristiske er vel de marxistiske noksom bekendte Forsøg paa at reducere de største religiøse Bevægelser til banale Geschæftsaffærer. Men ogsaa i de andre mindre udprægede Tilfælde vil man erkende, at den marxistiske Forklaring tilslører det sociale Livs og de historiske Begivenheders Brogethed. Marxes historiske Materialisme er — »ideologisk«, og dette i Ordets sletteste Forstand.

I et følgende Afsnit omhandles »Klassesamfundets« Organisation, Engelses »Drivkræfternes Drivkræfter«: Klassekampen. Masaryk viser, at det ikke forholder sig saa, at Samfundet er delt i blot to, med hinanden kæmpende Klasser, heller ikke saa at Udviklingen stiler her henimod; tværtimod: med Udviklingen bliver Samfundsordningen stedse mere kompliceret. Endog Kautsky har udtalt, at man gør sig Historieskrivningen altfor let ved i Samfundet at se blot to Klasser. De socialdemokratiske Begreber »Bourgeoisie«, »Proletariat«, »Klassekamp«, ere overhovedet altfor ubestemte, og de i Samfundet raadende Kræfter ere for en stor Del: ikke-kæmpende Kræfter. Den herskende Konkurrence vilde man i

mange Tilfælde karakterisere bedre ved at kalde den ædel Kappestrid, »Æmulation«. Masserne og Klasserne ere ikke Historiens afgørende Drivkræfter. Selvfølgelig have de en stor og praktisk ofte afgørende Magt; men indenfor dem raader atter Individuer. Marx og Engels have aldeles ikke præciseret Forholdet mellem Individualisme og Kollektivism. Masaryk hylder aldeles ikke »den Aberglauben der grossen Zahlen«; — ingenlunde, forsikrer han, er Grunden den, at han skulde lide af »Aristokratisme«; — men han kan ikke se den sande Storhed i det blot Masseagtige; særlig modbydelig er ham de talrige socialistiske, demokratiske og — aristokratiske Demagoger. Selvfølgelig kunne og skulle vi lære af Folket; »aber das Volk darf uns nicht Götze und — Melkkuh sein«.

I Værkets »tredje Del« gives en Analyse af Marxes Billede af »den moderne Kapitalisme«; hans »Merværditheori« kritiseres og særligt paapeges Modsigelserne mellem »Das Kapitals« Bd. I og Bd. III. Fremdeles omhandles her »Fremtidens Kommunisme« og »Urkommunismen«. Engelses Skrift om Familien kritiseres, og Spørgsmaalet om »den fri Kærlighed« fremdrages. Masaryk gaar bestemt mod Marx og Engels, baade mod deres saakaldte historiske Deduktioner og mod de skønne Fremtidsperspektiver. Masaryk er imod enhver Kommunisme, altsaa ogsaa mod den sexuelle. Den hele hidtidige Udvikling — siger han —, de største Morallovgiveres Lærdomme, Kristendommen, de bedste Mænds og de bedste Kvinders Idealer, — Alt peger i samme Retning: det absolute Monogami. For at dette kan naas, er

ikke blot økonomiske, men ogsaa ethiske og aandelige Reformere nødvendige.

Dermed have vi naaet »de ideologiske Systemer«, der ere »fjerde Dels« Genstand. Her omhandles bl. a. Nationalitets-Spørgsmaalet. Der citeres forskellige Udtalelser, hvoraf man ser, at Arbejderne stedse mere vende sig bort fra den Art »Internationalitet«, der er ensbetydende med Anti-Nationalisme eller Anationalisme. Det gaar op ogsaa for Socialdemokraterne, at det unationale Standpunkt er uholdbart. I de forskelligste Lande ser man Arbejderne — ogsaa dem der mene sig at være Socialdemokrater — indtage udpræget nationale Standpunkter. Men Marx selv manglede ganske Forstaaelse af den moderne nationale Udvikling. Hans historiske Materialisme forslog ikke til Forklaring af denne Udvikling: af blot økonomiske Interesser lader den nationale Følelse sig ikke forklare. Marx taxerede de forskellige Nationer i Forhold til deres større eller mindre Revolutionisme; — øjensynligt en meget ufuldkommen Maalestok. I de principielle Spørgsmaal vedrørende Nationalitetssagen var han uklar; i de konkrete Dagspørgsmaal utilstrækkeligt orienteret; gamle Fordomme, ja rent personlige Antipathier paa-virkede ham stærkt. — Ligesaa grundigt Marx misforstod Arbejdernes Forhold til den nationale Følelse, ligesaa afgjort tog han fejl af deres religiøse Følelser. For Marx og Engels var Religionen »abgethan«, færdig, — for Arbejderne ikke. Marxes Ven og Medkæmper Heine veg dog tilbage for Atheismen, naar den begyndte at lugte for ubehageligt af Ost, Snaps og Tobak; — ikke engang i denne Form veg

Marx og Engels tilbage for Atheismen. Saasnart blot en Præsts Navn blev nævnt, kunde Marx ikke styre sig. De største religiøse Bevægelser skildres — lavpandet — af Marx og hans Ildtilbedere som slet og ret »Reflex« af de økonomiske Bevægelser, som intetsigende »Kostume-Forandringer«, ja som simple Geschäfts-Operationer. Marx misforstod Religionen saa grundigt som vel muligt, og dannede sig ogsaa en aldeles urigtig Forestilling om Muligheden af at faa Bugt med den. Religionen viste sig — ikke at være »færdig«, og i den nyere Tid har man da ogsaa ofte fundet det hensigtsmæssigt at give de socialdemokratiske Agitatorer, i alt Fald paa Landet, Paalæg om at vogte sig for at saare Befolkningens religiøse Følelser. — Ogsaa den marxistiske Stats- og Retsfilosofi er ikke tænkt igennem. Staten og Retsvæsenet, disse »ideologiske« Magter, ere efter den marxistiske Filosofi udelukkende bestemt af de økonomiske Forhold, nøjagtigere Produktionsforholdene eller Ejendomsforholdene: hvor i det økonomiske Liv Storborgerne, Kapitalisterne, Exploitererne raade, der er ogsaa Staten en Storborger-, Kapitalist-, Exploiter-Stat, og hele Retsvæsenet er paa samme Maade blot en Reflex heraf: Privatretten — siger Engels — »sanktionerer i det Væsentlige blot de bestaaende, under de givne Omstændigheder normale økonomiske Forhold mellem Individerne«. Men i Virkeligheden skuer Retsvæsenet ud herover. Loven ordner kirkelige Forhold, mange sociale, ikke-økonomiske Forhold, fastsætter Straf for Forhaanelse af anerkendte Trossamfund, for Æresfornærmelser osv. Det er heller ikke rigtigt, at Produktionsforholdene

betinge Ejendomsforholdene, eller — som Marx udtrykker det — at Ejendomsforholdene kun ere det juridiske Udtryk for Produktionsforholdene. Historien viser os ikke en saadan Parallelisme, der jo heller ikke er forenelig med Katastrofetheorien. Selvfølgelig medføre Forandringer i Produktionsforholdene, f. Ex. Indførelsen af Maskiner og ny Arbejdsmethoder, at Nogle tjene og Andre tabe, — men Ejendomsbegrebet forandres ikke, fordi Nogle vinde ny Ejendom, medens Andre tabe, hvad de ejede. Heller ikke de nutidige monopolagtige Foretagender betegne nogen Ændring af Ejendomsbegreberne. Den marxistiske Udviklingsrække Feudalisme — økonomisk Frihed — Ny-Monopolisme er ingenlunde blot økonomisk motiveret. Marx-Engels forstaa aldrig at gøre os det indlysende, hvorfor vi skulle acceptere deres sociale Idealer; disse Ideologi-Hadere ere jo selv de værste Ideologer. Hvad deres Ligheds-Ideal er, præciseres ikke, og det gøres overhovedet ikke indlysende, hvorfor politisk, økonomisk, social Lighed skulde være noget Ideal. Marxes Revolutionisme var af religiøs-politisk Oprindelse, og den — men ikke en Analyse af de økonomiske Tilstande — førte ham til Socialismen. Han ærgrede sig over det Bestaaende, var opfyldt af Bitterhed og Hædefuldhed, beherskedes af en revolutionær Stemning — hvilket Alt tildels forklares ved hans Livsskæbne, — men det er jo ikke nogen Grund for Andre til at acceptere hans System. Dette System er ren og skær Dilettantisme. Det søger at holde sig oven Vand ved at klamre sig til de forskelligste Mode-Theorier: Materialisme, Positivism, Naturalisme, Darwinisme,

Zola-isme osv., Alt i broget Virvar. Men jo mere man — med videnskabelig Alvor — beskæftiger sig med det, des utaalmodigere bliver man over dets gennemgaaende Løshed og Unøjagtighed. Marxismen er Fatalisme: Katastrofetheorien er en fatalistisk Lære, — og til Syvende og sidst tro Marxisterne dog ikke paa Katastrofen! Marxismen synes, efter sine Forudsætninger, saa pessimistisk, — alligevel opretholder den hos sine Tilhængere en optimistisk Tro paa en skøn Fremtid. Marxismen anslaaer de revolutionære Strenge, — alligevel henviser den Menneskene, endog meget ensidigt, til Arbejdet, og berigtiger derigennem sin Revolutionisme. Unøjagtighed, Ufærdighed, Vaklen frem og tilbage, Selvmodsigelser, overfladisk Kritik, først og sidst Dilettantisme, — saaledes lyder Masaryks »Endurtheil«, en Dom, der udførligt begrundes. Under sin Vurdering af Marxismen har det øjensynligt ikke altid været ham let at bevare Videnskabsmandens Ro; Modparten har ofte været ham for provocerende.

Det kan ikke betvivles, at det marxistiske System — forsaavidt der overhovedet kan tales om et saadant — ikke er bestemt til at følge os langt over i det tyvende Aarhundrede. Marxismen er alt i fuld Opløsning. De yngre Marxister, der ikke ganske og aldeles ere Slavesjæle, sige sig løs fra Marxes metafysiske Materialisme; de opgive den strengt gennemførte historiske Materialisme; de lade den marxistiske Værditheori falde; de indse, at den økonomiske Udvikling ikke fører til en saadan Kapital-Koncentrering, en saadan Underminering af Mellemlklasserne, som Marx deducerede og ventede; de forstaa derfor, at

Arbejderstanden og Samfundet ikke proletariseres, saadan som Marx antog; de opfatte ikke Kommunismen saa utopisk som deres tidligere Mester, der trods sine Angreb paa sine utopistiske Formænd selv var en stor Utopist; de anerkende Nationalitetens Ret og forlange Religionen behandlet med Varsomhed; i det praktisk parlamentariske Liv slaa de ind paa en maadeholden Forhandlingspolitik; Marxes gamle Revolutionstaktik og Katastrofepolitik lades i Stikken. Ja, allerede selve Marx og selve Engels vare godt paa Veje til at lade den hele Marxisme i Stikken.

A. P.-St.
